

## บทที่ 3

### กรอบแนวคิดในการกำหนดมาตรฐานด้านการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ

มาตรฐานในการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ นั้นจัดเป็นมาตรฐานระบบการจัดการ (Management System Standard) ซึ่งหมายถึง ข้อกำหนดหรือขั้นตอนในการบริหาร กระบวนการทำงานต่างๆ ขององค์กร เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการดำเนินงาน และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

#### 3.1 ภารกิจด้านการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ

ในเอกสาร “คู่มือการดูแลรักษาโบราณสถาน สำหรับการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น” ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่ เมื่อ พ.ศ. 2548 ได้สรุปภารกิจและกิจกรรมที่กรมศิลปากรดำเนินการถ่ายโอนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้เป็นตารางการถ่ายโอนภารกิจ (ด้านศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น) เฉพาะในส่วนของการปกป้อง คุ้มครอง ควบคุม ดูแล รักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน

ลำดับ ที่	ภารกิจ	กิจกรรม	ระยะเวลา ดำเนินการ (ปีที่ ถ่ายโอน)	ท้องถิ่นที่ได้รับ การถ่ายโอน	โบราณ สถาน ในระดับ ชุมชน ท้องถิ่น	โบราณ สถาน ในระดับ ชาติ
1.	การบำรุงรักษา โบราณสถาน ขั้นพื้นฐาน โดย รัฐเป็นผู้ให้การ สนับสนุน กำกับ ดูแล ให้คำแนะนำ	1. การรักษาความ สะอาด เช่น การ ตากถางวัชพืช และ การกำจัดสิ่งกีด ขวาง 2. การปกป้อง คุ้มครอง/รักษา ความปลอดภัย	2546	- องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด - เทศบาล - องค์การบริหาร ส่วนตำบล - กรุงเทพมหานคร - เมืองพัทยา - องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นอื่นที่มี กฎหมายจัดตั้ง	✓	✓
2.	การให้บริการ ในพื้นที่ โบราณสถาน	1. การให้บริการ ข้อมูลทางวิชาการ 2. การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ 3. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาดต่างๆ 4. การจัดกิจกรรม ทางการศึกษา อื่นๆ	2546		✓	✓

ลำดับ ที่	ภารกิจ	กิจกรรม	ระยะเวลา ดำเนินการ (ปีที่ ถ่ายโอน)	ท้องถิ่นที่ได้รับ การถ่ายโอน	โบราณ สถาน ในระดับ ชุมชน ท้องถิ่น	โบราณ สถาน ในระดับ ชาติ
3.	การดูแลรักษา โบราณสถาน ในระดับ ท้องถิ่น ตาม หลักเกณฑ์ วิธีการและ เงื่อนไขที่ กรมศิลปากร กำหนด	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. การซ่อมแซม เบื้องต้นตาม รูปแบบ วัสดุ และ วิธีการดั้งเดิม</li> <li>2. การค้าขาย โบราณสถาน</li> <li>3. การสงวนรักษา</li> <li>4. การเสริมความ มั่นคงแข็งแรง</li> <li>5. การบูรณะ</li> <li>6. การปฏิสังขรณ์ (การสร้างรูปแบบ ขึ้นใหม่) ส่วนที่ ขาดหายไปให้ สมบูรณ์</li> <li>7. การประกอบคืน สภาพ หรืออนัส ติโลซิส</li> <li>8. การประยุกต์การ ใช้สอย</li> </ol>	2546	<ul style="list-style-type: none"> <li>- องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด</li> <li>- เทศบาล</li> <li>- องค์การบริหาร ส่วนตำบล</li> <li>- กรุงเทพมหานคร</li> <li>- เมืองพัทยา</li> <li>- องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นอื่นที่ มีกฎหมายจัดตั้ง</li> </ul>	✓	✗

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ภารกิจทางด้านการดูแลโบราณสถาน ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับถ่ายโอนจากกรมศิลปากร มี 3 ภารกิจ ดังนี้

- 1) การบำรุงรักษาโบราณสถานขั้นพื้นฐานโดยรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน กำกับ ดูแล และให้คำแนะนำ
- 2) การให้บริการในพื้นที่โบราณสถาน
- 3) การดูแลรักษาโบราณสถานในระดับท้องถิ่น ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนด

อย่างไรก็ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจรวมการดูแลรักษาโบราณวัตถุในท้องถิ่น และการจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ เป็นภารกิจที่สามารถทำร่วมกับการดูแลโบราณสถานได้

ทั้งนี้ คำอธิบาย ความหมายและลักษณะของภารกิจต่างๆ และกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละภารกิจที่กรมศิลปากรถ่ายโอน รวมทั้งภารกิจเรื่องการดูแลรักษาโบราณวัตถุระดับท้องถิ่น การจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุ มีรายละเอียดดังนี้

### 3.1.1 การบำรุงรักษาโบราณสถานขั้นพื้นฐานโดยรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน กำกับ ดูแล ให้คำแนะนำ

ภารกิจการบำรุงรักษาโบราณสถาน คือ การระวังรักษาโบราณสถานไม่ให้เสื่อมสภาพ หรือหยุดยั้งการเสื่อมสภาพ โดยไม่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปร่างของโบราณสถาน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐ โดยกรมศิลปากรก่อน จึงจะสามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในภารกิจนี้ได้ โดยอาจสามารถดำเนินการได้กับโบราณสถานระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแล และสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ โดยกรมศิลปากร กิจกรรมที่จัดอยู่ภายใต้ภารกิจการบำรุงรักษาโบราณสถาน ได้แก่

- 1) การรักษาความสะอาด การตากถางวัชพืชและการกำจัดสิ่งกีดขวางในเขตโบราณสถาน เพื่อให้มีความสะอาดเรียบร้อยและป้องกันความเสียหายหรือการเสื่อมสภาพที่อาจเกิดขึ้นจากวัชพืชและสิ่งกีดขวางต่างๆ

### กิจกรรมในการถากถางและกำจัดวัชพืช

- หญ้าและวัชพืชนขนาดเล็กที่ขึ้นติดอยู่กับโบราณสถานควรกำจัด โดยการถอนด้วยมือหรือใช้เครื่องมือขนาดเล็ก เช่น กรรไกรตัดหญ้า



กรรไกรตัดหญ้า



กรรไกรตัดกิ่งไม้

- สำหรับวัชพืชที่ขึ้นบนพื้นดินในเขตพื้นที่โบราณสถาน อาจใช้มีด พร้า เสียม จอบ เครื่องตัดหญ้าหรือรถตัดหญ้า ทำการถากถางด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดความพลาดปลั่งหรือเกิดความเสียหายขึ้นแก่โบราณสถาน



รถตัดหญ้า

- การกำจัดตะไคร่ที่ขึ้นบนโบราณสถานให้ใช้แปรงขนอ่อนหรือแปรงพลาสติกและน้ำสะอาด
- ในกรณีที่เป็นต้นไม้ พิจารณาได้ใน 3 กรณี คือ

- ต้นไม้ที่ขึ้นบนโบราณสถาน หากเป็นต้นไม้ที่มีประโยชน์อาจขุดเคลื่อนย้ายออกไปได้ แต่ถ้าเป็นต้นไม้ที่ไม่มีประโยชน์จำเป็นต้องตัดโค่น ให้ใช้มีดหรือขวานหรือเลื่อย ตัดโค่นให้ชิดส่วนโคนมากที่สุด หากเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ให้ทำการตัดลิดกิ่งจากส่วนยอดลงมา ฟังระวังไม่ให้โบราณสถานเสียหาย ห้ามใช้วิธีผูก ดึง ถอน เพราะรากต้นไม้ที่ยึดติดกับโบราณสถานอาจทำความเสียหายให้แก่โบราณสถานได้
- ต้นไม้ที่ขึ้นบริเวณโบราณสถาน ให้พิจารณาว่าต้นไม้เป็นอันตรายต่อโบราณสถานหรือไม่ หากเป็นอันตรายให้ทำการตัดต้น หรือลิดกิ่งก้านเพื่อป้องกันอันตรายและความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับโบราณสถานได้
- อนึ่ง หากเป็นต้นไม้หวงห้าม เช่น ต้นสัก ต้นเต็ง ต้นรัง ต้นชิงชัน ต้นยาง ซึ่งกฎหมายห้ามตัดโค่น ต้องขออนุญาตจากป่าไม้จังหวัดหรือป่าไม้อำเภอเสียก่อน

#### กิจกรรมในการกำจัดสิ่งกีดขวาง

- ขึ้นส่วนโบราณสถานที่แตกหักหลุดร่วงลงมาอยู่บนพื้น ต้องบันทึกรายการและจุดที่ร่วงหล่นก่อนที่จะรวบรวมเคลื่อนย้ายไปจัดเก็บในบริเวณใกล้เคียงที่เหมาะสมและเป็นระเบียบ
- สิ่งของที่ไม้เป็นประโยชน์ให้เคลื่อนย้ายออกจากโบราณสถาน
- จัดเตรียมถังขยะที่มีรูปลักษณะที่เหมาะสมให้พอเหมาะ และมีตำแหน่งที่ตั้งที่เหมาะสม

2) การปกป้องคุ้มครอง / รักษาความปลอดภัย เป็นการเฝ้าระวังดูแลโบราณสถานมิให้มีการบุกรุกทำลาย หรือ เสื่อมสภาพ

#### กิจกรรม

- จัดให้มีเวรยาม เฝ้าดูแลโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ เพื่อไม่ให้เกิดการกระทำใดๆ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่โบราณสถานและพื้นที่ทั้งจากการกระทำของมนุษย์และสัตว์
- เพิ่มมาตรการพิเศษในการรักษาความปลอดภัย เช่น

- ติดตั้งสัญญาณกันขโมยหรือสัญญาณป้องกันอัคคีภัย
- ทำรั้วและเหล็กคัตรอบโบราณสถาน

### 3.1.2 การให้บริการในพื้นที่โบราณสถาน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐโดยกรมศิลปากรก่อน จึงจะสามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในภารกิจนี้ได้ โดยอาจสามารถดำเนินการได้กับโบราณสถานระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแล รวมทั้งต้องเป็นไปตามระเบียบและข้อแนะนำของกรมศิลปากร

กรมศิลปากรได้กำหนดไว้ว่า ภารกิจการให้บริการในพื้นที่โบราณสถาน ประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้

#### 1) การให้บริการข้อมูลทางวิชาการ

หมายถึง การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชน เพื่อความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงการนำชมโบราณสถาน และการจัดทำป้ายสื่อความหมายต่างๆ ทั้งนี้ กรมศิลปากรได้กำหนดแนวทางปฏิบัติและเงื่อนไข เกี่ยวกับการให้บริการด้านข้อมูลข่าวสารในพื้นที่โบราณสถานไว้ มีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) การนำเสนอข้อมูลทางวิชาการแก่สาธารณชนจะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้องไม่ขัดแย้งกับข้อมูลที่เป็นทางการของกรมศิลปากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของโบราณสถานระดับชาติ ข้อมูลทางวิชาการของโบราณสถานจะต้องมีการรับรองจากกรมศิลปากรเท่านั้น

(2) การจัดทำป้ายสื่อความหมาย จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นๆ หากไม่มีแผนแม่บทควรเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้เป็นหลักปฏิบัติ เนื่องด้วยการจัดทำป้ายสื่อความหมาย นอกจากจะต้องมีใจความที่มีความถูกต้อง อ่านเข้าใจง่ายและสื่อสารได้ชัดเจนแล้ว ยังจะต้องพิจารณาในเรื่องรูปแบบของป้าย ขนาดของป้าย และตำแหน่งที่ตั้ง ที่จะมีความเหมาะสม แตกต่างกันไปในแต่ละแหล่งที่จะต้องพิจารณาเป็นกรณีไป ทั้งนี้จะต้องอยู่ในหลักการที่จะไม่สร้างปัญหาทัศนียภาพของโบราณสถาน ควรให้ความกลมกลืนโดยภาพรวมไม่เด่นข่มโบราณสถาน ไม่ตั้งอยู่บนแนวแกนสำคัญ หรือสร้างทับลงบนซากโบราณสถาน

(3) คอยควบคุมไม่ให้เกิดการติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็น ซ้ำซ้อน อันจะเป็นเหตุให้เกิดความรกรุงรัง กีดขวางทัศนียภาพที่งดงาม และอาจให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกัน เมื่อมีการปรับปรุงข้อมูล จัดทำป้ายใหม่ ให้ถอดถอนป้ายเดิมออกทุกครั้ง

(4) ควรออกแบบป้ายสื่อความหมายให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และที่ตั้งของป้ายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริการด้านข้อมูล ข่าวสาร

2) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

หมายถึง การประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโบราณสถาน เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกหวงแหน และร่วมกันอนุรักษ์ ตลอดจนเพื่อได้รับทราบและเข้าใจการทำงานอนุรักษ์โบราณสถาน

3) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก

หมายถึง การก่อสร้าง และการบริหารจัดการ ดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะให้มีขึ้นตามแผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการที่มีความเหมาะสมกับโบราณสถานแต่ละแห่ง เช่น อาคารศูนย์ข้อมูล ร้านค้าของที่ระลึก สุขา รวมทั้งการปรับปรุงภูมิทัศน์ การจัดแต่งบริเวณสวนไม้ประดับ ทางเท้า หรือทางสัญจร เพื่อความสะดวกในการเยี่ยมชม

4) การจัดกิจกรรมทางการศึกษาอื่นๆ

หมายถึง การจัดให้มีกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม การปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ยังรวมถึงกิจกรรมเสริมหลักสูตรการศึกษา การสนับสนุนงานด้านพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ

### 3.1.3 การดูแลรักษาโบราณสถานระดับท้องถิ่น ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนด

ภารกิจด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน หมายถึง การทำนุบำรุง คุ้มครองป้องกัน บำรุงรักษา ตลอดจนซ่อมแซมบูรณะ โบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่ดีและมั่นคงแข็งแรง ยับยั้งการชำรุดเสื่อมสภาพ และยืดอายุให้ยืนยาว โดยยังคงคุณค่าไว้ได้ต่อไป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากหน่วยงานรัฐโดยกรมศิลปากรก่อน จึงจะสามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในภารกิจนี้ได้ โดยสามารถดำเนินการได้กับโบราณสถานระดับท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้ต้องดำเนินการตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนด



กิจกรรมที่จัดว่าอยู่ในภารกิจการดูแลรักษาโบราณสถานระดับท้องถิ่น ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนด มีดังนี้

1) การซ่อมแซมเบื้องต้น ตามรูปแบบวัสดุและวิธีการดั้งเดิม

เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ที่สามารถแก้ไขให้ส่วนที่ชำรุดเสียหาย เล็กๆ น้อยๆ กลับสู่สภาพที่ดีใช้สอยต่อไปได้ โดยไม่กระทบต่อคุณค่าลักษณะเด่นของโบราณสถานนั้นๆ รวมถึงดำเนินการซ่อมแซมเพื่อบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น รอคการอนุรักษ์ที่เหมาะสมซึ่งต้องการความชำนาญในลำดับต่อไป ควรดำเนินการ ดังนี้

- ก่อนการดำเนินการใดๆ ต้องทำความเข้าใจถึงความจำเป็นในการดำเนินการเพื่อจะได้แก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด อีกทั้งจะต้องพิจารณาถึงคุณค่าของโบราณสถานนั้นๆ ที่จะไม่เสื่อมค่าลงเมื่อดำเนินการแล้วด้วย
- เมื่อจำเป็นต้องทาสีโบราณสถานใหม่ เนื่องจากสีเดิมเสื่อมหมดสภาพ ให้เลือกใช้สีที่มีคุณภาพดี เหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานและสภาพแวดล้อม โดยทั่วไปให้ยึดถือความกลมกลืนเป็นสำคัญ ต้องมีการตรวจสอบสีดั้งเดิมก่อนและถ้าเป็นไปได้ควรเลือกใช้สีดั้งเดิมนั้น โดยกรรมวิธีในการขูดลอกสี และสีที่ใช้ต้องมั่นใจว่าไม่มีผลเสียต่อวัสดุของโบราณสถาน
- การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ให้เลือกใช้รูปแบบ วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิดส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการตามแบบดั้งเดิม หากไม่สามารถทำได้ให้ใช้วัสดุวิธีการในปัจจุบันเข้าช่วยชะลอการเสื่อมสภาพไว้เพื่อรอการดำเนินการอนุรักษ์ที่เหมาะสมในลำดับต่อไป โดยวัสดุและวิธีการที่ใช้จะต้องมีลักษณะที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ทำให้โบราณสถานเสียหาย พร้อมด้วยการเก็บหลักฐานภาพถ่ายก่อนและหลังการดำเนินการไว้
- ไม่ใช้ปูนซีเมนต์ในการซ่อมแซม ปูนฉาบ ปูนสอ หรือปูนยาแนวของโบราณสถาน เพราะอาจจะทำให้เกิดผลเสียรุนแรงมาก ควรใช้ปูนขาวหมัก ซึ่งเป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติไม่ทำลายเนื้อวัสดุของโบราณสถาน และยังเป็นเทคนิคแบบโบราณ

- การรั่วซึมของหลังคาควรได้รับการป้องกันเป็นการชั่วคราว ก่อนที่จะซ่อมแซมด้วยวิธีการที่เหมาะสมต่อไป เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายลุกลามไปมาก
- ควรหมั่นตรวจสภาพโบราณสถาน หากพบร่องรอยของปลวกให้รีบกำจัดซ่อมเปลี่ยนไม้ที่เสื่อมสภาพตามรูปแบบดั้งเดิม ทาน้ำยรักษาเนื้อไม้ ย้อมสีเนื้อไม้ และทาสีให้กลมกลืนกับวัสดุดั้งเดิม
- ไม่ควรกระทำการใดๆ ที่นอกเหนือไปจากงานซ่อมแซมเล็กๆ น้อยๆ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่อาจจะมิผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของโบราณสถาน

## 2) การค้ำยันโบราณสถาน

เป็นวิธีการบรรเทาปัญหาเสื่อมสภาพหรือการพังทลายของโบราณสถานที่เกิดขึ้น ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์ที่เหมาะสมในกรณีนั้นๆ ต่อไป จึงควรดำเนินการ ดังนี้

- เมื่อพบว่าโบราณสถานอยู่ในสภาพที่เสี่ยงต่อการพังทลาย และอาจเป็นอันตรายต่อประชาชนโดยทั่วไป ระหว่างรอการอนุรักษ์ที่เหมาะสม ควรที่จะต้องทำการค้ำยันไว้ชั่วคราวก่อนโดยเร็ว เพื่อป้องกันมิให้ชิ้นส่วนของโบราณสถานหักพังลงมา
- วัสดุที่ใช้อาจเป็นไม้หรือเหล็ก ซึ่งออกแบบอย่างเหมาะสมให้สามารถประคองหรือยับยั้งการเสื่อมสภาพไว้ได้ชั่วคราว โดยไม่สร้างความเสียหายต่อโบราณสถาน
- ควรใช้รูปแบบของค้ำยันที่จะไม่สร้างปัญหาการกีดขวางหรือบดบังโบราณสถาน

## 3) การสงวนรักษา

หมายถึง การดูแลรักษาให้โบราณสถานคงอยู่ในสภาพที่ปรากฏอยู่และชะลอการเสื่อมสภาพที่อาจจะเกิดขึ้น ตลอดจนยับยั้งความเสียหายที่กำลังเกิดขึ้นมิให้เสียหายต่อไป โดยมีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง

การสงวนรักษาโบราณสถาน งานประติมากรรม และภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในโบราณสถาน เพื่อชะลอการเสื่อมสภาพและป้องกันมิให้เสียหายต่อไปนั้น ผู้ดำเนินการจะต้องตระหนักถึงวิธีการสงวนรักษาที่ไม่มีผลกระทบใดๆ ดังนั้นการใช้วัสดุทางเคมีเพื่อกำจัดวัชพืช รา ตะไคร่น้ำ กับโบราณสถาน งานประติมากรรมและภาพจิตรกรรมฝาผนังดังกล่าว จึงต้องระมัดระวังถึงผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นได้ นอกจากนี้การกำจัดปลวกหรือแมลงที่กินเนื้อไม้ที่ต้องใช้วัสดุทางเคมีในการกำจัดก็ต้องพึงระวังเป็นพิเศษอีกด้วย ทางที่ดีควรปรึกษานักวิทยาศาสตร์ผู้มีความรู้ในเรื่องนี้ก่อน

ในกิจกรรมที่ 1)-3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีบุคลากรตามที่กรมศิลปากร (หน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ตามกฎหมาย) กำหนดไว้ เช่น นักโบราณคดี สถาปนิก วิศวกร นักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการช่างศิลป์ และบุคลากรกลุ่มช่างเทคนิค การขออนุญาตดำเนินการต้องจัดส่งรายงานสรุปข้อมูลเบื้องต้น รายงานภาพถ่าย และแบบสภาพโบราณสถานก่อนการอนุรักษ์ต่อกรมศิลปากรเพื่อขออนุมัติดำเนินการทุกครั้ง

4) การเสริมความมั่นคงแข็งแรง

เป็นการใช้วัสดุเสริมหรือเพิ่มเข้าไปในเนื้อวัสดุ หรือช่วยค้ำยันเพื่อให้แน่ใจว่ามีความมั่นคงเพียงพอ

5) การบูรณะ

หมายถึง การซ่อมแซมโบราณสถานโดยคำนึงถึงรูปแบบวัสดุและฝีมือช่างดั้งเดิม รวมทั้งหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานอื่นๆ ในกรณีที่จำเป็นต้องเสริมสร้างส่วนที่ขาดหายไปต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิม ในขณะเดียวกันก็ต้องแสดงถึงความแตกต่างจากวัสดุของเดิมได้

6) การปฏิสังขรณ์

หมายถึง การทำให้โบราณสถานที่ย่อยรูปร่างคืนสู่สภาพเดิมให้ใกล้เคียงที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยก่อสร้างขึ้นมาใหม่บนพื้นฐานความถูกต้อง และความเป็นจริงของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่บิดเบือนลักษณะดั้งเดิม ไม่ว่าจะใช้วัสดุดั้งเดิมหรือวัสดุใหม่

7) การประกอบคืนสภาพ

หรือ “อนัสติโลซิส” (Anastylosis) หมายถึง การสร้างขึ้นใหม่ โดยใช้วัสดุดั้งเดิมของโบราณสถานนำมาประกอบใหม่ ณ ตำแหน่งเดิมด้วยวิธีการก่อสร้างแบบเดิม เช่น การดำเนินการที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

8) การประยุกต์การใช้สอย

เป็นการปรับเปลี่ยนโบราณสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่ที่เหมาะสมจากพื้นฐานแนวคิดที่ว่า วิธีการอนุรักษ์สิ่งก่อสร้างที่ดีที่สุดคือ การยังคงใช้ประโยชน์จากอาคารนั้นอยู่ โดยประโยชน์ใช้สอยจะไม่เปลี่ยนแปลงสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าหากมีการเปลี่ยนแปลงก็สามารถแก้ไขกลับคืนสภาพเดิมได้ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุด

ในกิจกรรมที่ 4)-8) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนดไว้ ได้แก่ การมีบุคลากรที่กำหนดและการดำเนินงานตามขั้นตอนการอนุรักษ์ ดังนั้นก่อนการดำเนินการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดส่งรายงานสรุปข้อมูลเบื้องต้น รายงานสรุปข้อมูลทางโบราณคดี แบบสภาพโบราณสถานก่อนการอนุรักษ์และหลังการขุดแต่ง แบบวิเคราะห์โบราณสถานและรายงานอ้างอิงประกอบการวิเคราะห์รูปแบบแบบอนุรักษ์ และรายการประกอบแบบ เพื่อขออนุมัติดำเนินการจากกรมศิลปากร

3.1.4 การดูแลรักษาโบราณวัตถุระดับท้องถิ่น

โบราณวัตถุ ถือเป็นทรัพย์สินแผ่นดิน ซึ่งกฎหมายกำหนดให้เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเท่านั้น ทั้งนี้การดูแลรักษาโบราณวัตถุต้องดำเนินการตามที่กฎหมาย คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 กำหนดไว้

ในปัจจุบัน ยังไม่มีข้อกำหนดกำหนดว่าวัตถุที่มีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี ต้องมีอายุเท่าใด จึงจัดว่าเป็น โบราณวัตถุ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้วมักพิจารณากำหนดว่าวัตถุที่เคยถูกทอดทิ้งอยู่ ซึ่งไม่มีหลักฐานแสดงว่าเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี และมีประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือ โบราณคดี จึงจัดว่าเป็น โบราณวัตถุ ซึ่งเป็นทรัพย์สินแผ่นดิน ซึ่งผู้เก็บได้ต้องส่งมอบแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจ

1) การพบโบราณวัตถุ

ในกรณีที่ประชาชนได้พบโบราณวัตถุในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงต้องดำเนินการตามที่กฎหมาย คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กำหนดไว้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรดำเนินการ ดังนี้

(1) ระวัง หรือ ห้าม หรือ ดำเนินการป้องกัน การขุดหาและเก็บรวบรวม โบราณวัตถุ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากทางรัฐ โดยกรมศิลปากร

(2) ให้ผู้ที่เก็บโบราณวัตถุส่งมอบโบราณวัตถุที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดินแก่พนักงาน เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากร หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือ ตำรวจ

(3) แจ้งหน่วยงานของกรมศิลปากรที่รับผิดชอบพื้นที่เพื่อดำเนินการหรือ พิจารณาดำเนินการ

(4) ดำเนินการเพื่อส่งมอบโบราณวัตถุที่พบให้แก่พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ หรือหน่วยงานของกรมศิลปากรที่รับผิดชอบพื้นที่ หรือที่อยู่ใกล้ที่สุด

เนื่องจากโบราณวัตถุ จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญประเภทหนึ่ง ซึ่งสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาของคนในอดีต ซึ่งเป็นความรู้ที่สามารถ ประยุกต์มาใช้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี จึงจำเป็นต้องมีการปฏิบัติงานด้านการจัดการและการดูแล รักษาที่ถูกต้องและเหมาะสม

2) การรวบรวมโบราณวัตถุจากโบราณสถาน-แหล่งโบราณคดี ควรดำเนินการ ดังนี้

(1) โบราณวัตถุที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดินต้องเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ ในกรณีที่จำเป็นต้องรวบรวมโบราณวัตถุออกจากโบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดี ควรบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับโบราณวัตถุก่อน โดยบันทึกข้อมูลประการต่างๆ เกี่ยวกับแหล่ง โบราณคดี หรือ โบราณสถานที่พบโบราณวัตถุนั้นๆ อย่างน้อย ดังนี้

1. ชื่อแหล่งโบราณคดีที่พบโบราณวัตถุ
2. ตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งโบราณคดี ตามเขตการปกครอง
3. ตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของแหล่งโบราณคดี
4. ชื่อผู้ครอบครองพื้นที่แหล่งโบราณคดี

5. ประวัติ-นิทาน-ตำนาน-คำบอกเล่าเกี่ยวกับพื้นที่แหล่งโบราณคดีหรือหมู่บ้าน
6. ประเภทของแหล่งโบราณคดี
7. สภาพพื้นที่-ภูมิประเทศ-สิ่งแวดล้อม-พืชพันธุ์ บริเวณแหล่งโบราณคดี
8. ขนาดและรูปร่างลักษณะของแหล่งโบราณคดี
9. ประวัติการค้นพบแหล่งโบราณคดี-โบราณวัตถุ
10. สภาพความสมบูรณ์ หรือการรบกวน-ทำลายแหล่งโบราณคดี
11. ประเภทของโบราณวัตถุและหลักฐานทางโบราณคดีอื่นๆ ที่พบ
12. สถานที่เก็บรักษาโบราณวัตถุที่พบที่แหล่งโบราณคดีนี้
13. บัญชีแสดงรายละเอียดและระบุตำแหน่งที่พบของโบราณวัตถุแต่ละชิ้นที่เก็บมา
14. แผนที่-แผนผัง-ภาพถ่ายของแหล่งโบราณคดี
15. ภาพถ่าย-ภาพวาดของโบราณวัตถุที่พบ
16. ชื่อและที่ติดต่อของผู้สำรวจรวบรวมโบราณวัตถุและบันทึกข้อมูล

(2) การทำทะเบียนโบราณวัตถุ

โบราณวัตถุที่รวบรวมมาจากโบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดี ต้องจัดทำทะเบียนที่แสดงประวัติความเป็นมาและสถานที่ที่พบ รวมทั้งแสดงข้อมูลที่เป็นรายละเอียดประการต่างๆ ของโบราณวัตถุนั้นด้วย เช่น หมายเลขทะเบียน วัสดุที่ใช้ทำ ขนาด ตำแหน่งในแหล่งโบราณคดีหรือโบราณสถานที่พบโบราณวัตถุ อายุสมัยของโบราณวัตถุ ภาพถ่ายของโบราณวัตถุ ชื่อผู้ที่รวบรวมโบราณวัตถุมาจากแหล่งโบราณคดี ฯลฯ

(3) การดูแลรักษาโบราณวัตถุ

โบราณวัตถุที่ถูกเคลื่อนย้ายออกจากแหล่งโบราณคดี ควรเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการรักษาความปลอดภัย ซึ่งควรเป็นพิพิธภัณฑสถานที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาอยู่ประจำ ทั้งนี้ ในกรณีของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑสถานชุมชนนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่

โบราณวัตถุที่เก็บรักษาในพิพิธภัณฑสถานฯ ยังจำเป็นต้องได้รับการปฏิบัติงาน สงวนรักษาและดูแลรักษา เพื่อให้คงสภาพอยู่ได้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่เสื่อมสภาพไปก่อนเวลาอันควร แม้ว่าการ สงวนรักษาโบราณวัตถุต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ และมีประสบการณ์ แต่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็สามารถปฏิบัติงาน สงวนรักษาเบื้องต้นและการดูแลรักษาพื้นฐานได้ เช่น การควบคุมความชื้นและอุณหภูมิในพิพิธภัณฑสถานฯ การทำความสะอาดโบราณวัตถุ การเฝ้าระวังการเสื่อมสภาพโบราณวัตถุ ฯลฯ

(4) การศึกษาโบราณวัตถุและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโบราณวัตถุ

การศึกษาหาความรู้ด้านต่างๆ เกี่ยวกับโบราณวัตถุเป็นสิ่งจำเป็น และการนำความรู้ที่นั้นมาเผยแพร่โดยจัดทำเป็นสื่อเผยแพร่ข้อมูลและความรู้รูปแบบต่างๆ สามารถช่วยให้ประชาชนทั้งในท้องถิ่นและในชุมชนอื่นๆ เกิดความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของโบราณวัตถุต่อชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การเกิดความร่วมมือและเครือข่ายในการดูแลรักษาโบราณวัตถุ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีที่พบ โบราณวัตถุเหล่านั้นต่อไป

**3.1.5 การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานและหอจดหมายเหตุ**

ดังที่เราทราบแล้วว่าพิพิธภัณฑสถานซึ่งเป็นสถานที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ นั้น เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษย์ในอดีต ดังนั้นการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจึงเป็นประโยชน์ในอันที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนในท้องถิ่นที่จะเจริญเติบโตขึ้นมาในภายภาคหน้าให้เข้าใจถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษของตน เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นแหล่งการศึกษาที่สามารถเล่าประวัติความเป็นมาของผู้คนในชุมชนนั้นได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน และอาจรวมถึงแนวโน้มที่จะเป็นในอนาคตด้วย พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นสามารถปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่นให้กับคนในชุมชน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมประจำถิ่นนั้นๆ ได้

จากการที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 46 ที่ให้สิทธิแก่ท้องถิ่นในการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณีท้องถิ่นด้วยตนเอง ทำให้การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นในแต่ละท้องถิ่นเป็นสิ่งที่กระทำได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ ในกรณีที่เป็พิพิธภัณฑสถานที่ไม่ได้จัดแสดงโบราณวัตถุที่เป็นทรัพย์สินแผ่นดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการจัดตั้งได้

เรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ประจำท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ก็ควรจะต้องสัมพันธ์กับเรื่องราวประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นนั้น หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ เนื้อหาในการจัดแสดงสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ประจำท้องถิ่น ควรจะต้องแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

ส่วนหोजดหมายเหตุท้องถิ่นนั้น ในขั้นต้นอาจยังไม่มีควมจำเป็นในการจัดตั้ง เนื่องจากเอกสารจดหมายเหตุของแต่ละท้องถิ่นอาจมีจำนวนไม่มากนัก อาจดำเนินการจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้ หรืออาจมีการรวบรวมไว้ในส่วนของหोजดหมายเหตุแห่งชาติ

หากกล่าวโดยสรุปแล้ว พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรมีภารกิจหลักดังนี้

1. จัดแสดงสิ่งของต่างๆ อันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ในท้องถิ่นนั้นๆ
2. จัดทำระบบทะเบียนและฐานข้อมูลของสิ่งของที่จัดแสดง รวมทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งวัฒนธรรมท้องถิ่น
3. เผยแพร่เรื่องราวและความรู้เกี่ยวกับสิ่งของที่จัดแสดง
4. ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และการเผยแพร่ความรู้ในในรูปแบบต่างๆ



จากภารกิจทั้ง 5 ด้านดังกล่าวสามารถสรุปได้จากตาราง ดังต่อไปนี้

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
1. การบำรุงรักษา โบราณสถานชั้น พื้นฐาน โดยรัฐ เป็นผู้ให้การ สนับสนุน กำกับ ดูแล และให้ คำแนะนำ	1.1 การรักษาความสะอาด 1.1.1 การถากถางและ กำจัดวัชพืช : หญ้าและวัชพืช ขนาดเล็กที่ติดกับ โบราณสถาน  : วัชพืชที่ขึ้นบน พื้นดินในเขตพื้นที่ โบราณสถาน : ตะไคร่ที่ขึ้นบน โบราณสถาน  : ต้นไม้	: กำจัดโดยการถอน ด้วยมือ หรือ เครื่องมือตัดหญ้า ขนาดเล็ก เช่น กรรไกรตัดหญ้า หรือมีดค้ายหญ้า  : ถากถางด้วยความ ระมัดระวังไม่ให้ เกิดความเสียหาย  : ขัดโดยแปรงขนอ่อน หรือแปรงพลาสติก และน้ำสะอาด  : หากเป็นต้นไม้ที่มี ประโยชน์อาจจุด เคลื่อนย้ายออกไปได้ ถ้าไม่มีประโยชน์ ให้ตัดโคนให้ชิด ส่วนโคนมากที่สุด หากเป็นต้นไม้ใหญ่ ให้ตัดริดกิ่งส่วนยอด ห้ามใช้วิธีตัด ดึง ถอน รากต้นไม้ที่ยึด ติดกับ โบราณสถาน	1.1 ควรมีบุคลากรที่มี ความรู้ขั้นพื้นฐาน ในการดูแลรักษา โบราณสถาน ทั้งนี้ สามารถใช้อุปกรณ์ หลากหลายชนิด ที่เหมาะสมกับงาน เช่น : กรรไกรตัดหญ้า : มีด พร้า เสียม จอบ เครื่องตัดหญ้าหรือ รถตัดหญ้า : แปรงขนอ่อนหรือ แปรงพลาสติก และน้ำสะอาด : มีด ขวาน เลื่อย : ถังขยะ

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>1.1.2 การกำจัดสิ่งกีดขวาง</p> <p>: ชิ้นส่วน โบราณสถาน แตกหักร่วงลงมา อยู่บนพื้น</p> <p>: สิ่งของที่ไม่เป็น ประโยชน์</p> <p>: การจัดเตรียม ถังขยะ</p>	<p>: ดินไม้ที่ขึ้นบริเวณ โบราณสถาน และ เป็นอันตรายต่อ โบราณสถาน ให้ตัดต้น หรือริดกิ่ง ก้านเพื่อป้องกัน อันตราย</p> <p>: หากเป็นต้นไม้ หวงห้าม ซึ่งกฎหมาย ห้ามตัดโค่น ต้อง ขออนุญาตจากป่าไม้ จังหวัดหรือป่าไม้ อำเภอก่อน</p> <p>: ให้บันทึกรายการและ จุดที่ชิ้นส่วน โบราณสถานร่วงหล่น ก่อนที่จะรวบรวม เคลื่อนย้ายไปจัดเก็บ ในบริเวณที่เหมาะสม</p> <p>: ให้เคลื่อนย้ายออก จากโบราณสถาน</p> <p>: จัดเตรียมถังขยะที่มี รูปสัญลักษณ์เหมาะสม พอเหมาะ และมี ตำแหน่งที่ตั้งที่ เหมาะสม</p>	

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>1.2 การปกป้องคุ้มครอง/รักษาความปลอดภัย</p> <p>1.2.1 การจัดเวรยาม</p> <p>1.2.2 เพิ่มมาตรการพิเศษ</p>	<p>: จัดเวรยามเฝ้าดูแลโบราณสถานและพื้นที่โดยรอบ เพื่อป้องกันความเสียหาย ทั้งจากการกระทำของมนุษย์และสัตว์</p> <p>: คิดตั้งสัญญาณกันขโมยหรือสัญญาณป้องกันอัคคีภัย</p> <p>: ทำรั้วและเหล็กกักรอบโบราณสถาน</p>	<p>1.2 ควรมีบุคลากรที่สามารถเฝ้าดูแล และป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับโบราณสถานได้ ในบางกรณีที่เป็น อาจติดตั้งสัญญาณกันขโมย</p>
<p>2. การให้บริการในพื้นที่โบราณสถาน</p>	<p>2.1 การให้บริการข้อมูลทางวิชาการ</p> <p>2.2 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์</p>	<p>: จัดทำเอกสารและสื่อนำเสนอข้อมูลทางวิชาการที่เป็นทางการและได้รับการรับรองจากกรมศิลปากรแล้ว</p> <p>: จัดทำป้ายสื่อความหมายที่เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนแม่บท หรือแผนการบริหารจัดการโบราณสถานแห่งนั้นๆ</p>	<p>ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน เช่น นักเรียนในท้องถิ่น ที่ผ่านการอบรมความรู้ทางวิชาการ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดขึ้น โดยได้รับความร่วมมือด้านข้อมูลและความรู้ทางวิชาการจากกรมศิลปากร</p>

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>2.3 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก</p> <p>2.4 การจัดกิจกรรมทางด้านการศึกษาอื่นๆ</p>	<p>: จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมและข้อมูลที่เป็นทางการและได้รับการรับรองจากกรมศิลปากรแล้ว</p> <p>: จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และการจัดตั้งสิ่งปลูกสร้างใดๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในพื้นที่โบราณสถานจะต้องทำแบบพร้อมรายละเอียดประกอบแบบเพื่อขออนุมัติจากกรมศิลปากรก่อนและดำเนินการได้เมื่อได้รับอนุมัติแล้วเท่านั้น</p> <p>: การจัดกิจกรรมต่างๆ ในโบราณสถานต้องพิจารณาด้วยว่าจะไม่สร้างความเสียหายให้กับโบราณสถานและต้องได้รับอนุมัติจากกรมศิลปากรก่อน</p>	

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
<p>3. การดูแลรักษาโบราณสถานในระดับท้องถิ่นตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรกำหนด</p>	<p>3.1 การซ่อมแซมเบื้องต้นตามรูปแบบวัสดุและวิธีการดั้งเดิม</p>	<p>: องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากกรมศิลปากรก่อน</p>	<p>3.1 - 3.3</p> <p>- บุคลากร : หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเองหรือเป็นผู้จัดจ้างให้เอกชนดำเนินการ ต้องมีหรือกำหนดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ในการซ่อมแซมดูแลรักษาโบราณสถาน เช่น นักโบราณคดี สถาปนิก นักวิทยาศาสตร์ ฯลฯ มาร่วมในการดำเนินการด้วย ทั้งนี้ในกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีบุคลากรประจำที่มีคุณสมบัติดังกล่าวให้ขอรับการสนับสนุนจากกรมศิลปากรหรือสถาบันการศึกษา</p> <p>- วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถใช้ได้ มีหลากหลายประเภทและลักษณะ โดยสามารถเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ดำเนินการ</p>

มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>: การทาสี</p> <p>: การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ หรือการชะลอการเสื่อมสภาพ</p>	<p>: เมื่อจำเป็นต้องทาสีโบราณสถานใหม่ ให้เลือกใช้สีที่มีคุณภาพดี เหมาะสมกับความเป็นโบราณสถานและสภาพแวดล้อม และสีที่ใช้ต้องไม่มีผลเสียต่อวัสดุของโบราณสถาน</p> <p>: การซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ให้เลือกใช้รูปแบบ วัสดุและเทคนิคการก่อสร้างตามชนิดส่วนผสม ลักษณะ และวิธีการดั้งเดิม หากไม่สามารถทำได้ให้ใช้วัสดุวิธีการในปัจจุบันเข้าช่วยชะลอการเสื่อมสภาพเพื่อรอการอนุรักษ์ที่เหมาะสม โดยวัสดุและวิธีการที่ใช้จะต้องมีลักษณะที่สามารถแก้ไขได้โดยไม่ทำให้</p>	<p>: สี แปรงทาสี ลูกกลิ้ง</p>

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>: การซ่อมแซมโดยการฉาบ สอ หรือยาแนว</p> <p>: การตรวจสอบสภาพทั่วไป</p> <p>3.2 การค้ำยันโบราณสถาน</p>	<p>โบราณสถานเสียหายและเก็บหลักฐานภาพถ่ายก่อน-หลังการดำเนินการไว้</p> <p>: ควรใช้ปูนขาวหมักในการซ่อมแซมฉาบ สอ หรือยาแนวโบราณสถาน เพราะมีคุณสมบัติที่ไม่ทำลายเนื้อวัสดุของโบราณสถาน</p> <p>: หากหลังการรั้วซึมควรป้องกันเป็นการชั่วคราวก่อน</p> <p>: หมั่นตรวจสอบสภาพโบราณสถาน และไม่กระทำการใดๆ ที่อาจมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพของโบราณสถาน</p> <p>: เมื่อพบว่าโบราณสถานเสี่ยงต่อการพังทลายจะต้องทำการค้ำยันไว้ชั่วคราวก่อนการอนุรักษ์ที่เหมาะสม</p>	<p>: ปูนขาวหมัก</p> <p>: ถังปูน</p> <p>: เกรียง</p> <p>: ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการค้ำยันโบราณสถาน เช่น สถาปนิก วิศวกร</p>

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	<p>3.3 การสงวนรักษา</p> <p>3.4 การเสริมความมั่นคง แข็งแรง</p>	<p>: ควรใช้วัสดุค้ำยันที่ไม่สร้างความเสียหายต่อโบราณสถาน</p> <p>: การค้ำยันจะต้องไม่กีดขวางหรือบดบังโบราณสถาน</p> <p>: ศึกษาและดูแลรักษาโบราณสถานตามวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสม</p> <p>: ใช้วัสดุเสริมหรือเพิ่มเข้าไปในเนื้อวัสดุ หรือช่วยค้ำยันเพื่อให้โบราณสถานมีความมั่นคงเพียงพอ</p>	<p>: วัสดุค้ำยัน เช่น ไม้ เหล็ก ฯลฯ</p> <p>: ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ในการสงวนรักษาโบราณสถาน เช่น นักวิทยาศาสตร์</p> <p>3.4 - 3.8</p> <p>- บุคลากร : หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเองหรือเป็นผู้จัดจ้างให้เอกชนดำเนินการ ต้องมีหรือกำหนดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถาน เช่น นักโบราณคดี สถาปนิก ฯลฯ มาร่วมในการดำเนินการด้วย ทั้งนี้ในกรณีที่ต้ององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีบุคลากรประจำที่มีคุณสมบัติดังกล่าวให้ขอรับการสนับสนุนจาก</p>



ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
	3.5 การบูรณะ	: ซ่อมแซมหรือเสริมสร้างส่วนที่ชำรุดหรือขาดหายไปของโบราณสถาน โดยต้องทำให้กลมกลืนกับของเดิม และแสดงความแตกต่างจากวัสดุเดิมด้วย	: กรรมศิลป์การหรือสถาบันการศึกษา : ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ในการบูรณะโบราณสถาน เช่น นักโบราณคดี นักวิชาการช่างศิลป์
	3.6 การปฏิสังขรณ์	: หากจำเป็นต้องปฏิสังขรณ์โบราณสถาน จะต้องก่อสร้างขึ้นมาใหม่ให้ใกล้เคียงกับสภาพเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้	: ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ในการปฏิสังขรณ์โบราณสถาน เช่น นักโบราณคดี นักวิชาการช่างศิลป์
	3.7 การประกอบคืนสภาพ (อนัสติโลซิส)	: การสร้างหรือประกอบชิ้นส่วนของโบราณสถานขึ้นมาใหม่โดยใช้วัสดุดั้งเดิม	: ควรมีบุคลากรที่มีความรู้ในการทำอนัสติโลซิสโบราณสถาน เช่น วิศวกร สถาปนิก
	3.8 การประยุกต์การใช้สอย	: ปรับเปลี่ยนโบราณสถานเพื่อประโยชน์ใช้สอยด้านอื่นๆ ที่เหมาะสม	: ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน เช่น นักโบราณคดี

มาตรฐานการดูแลโบราณสถาน

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
4. การดูแลรักษา โบราณวัตถุระดับ ท้องถิ่น	4.1 การรวบรวมโบราณวัตถุ จากโบราณสถาน-แหล่ง โบราณคดี	: การสำรวจและ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับ โบราณสถาน-แหล่ง โบราณคดี และ โบราณวัตถุ	: แบบบันทึกการสำรวจ โบราณสถาน-แหล่ง โบราณคดี
	4.2 การจัดทำทะเบียน โบราณวัตถุ	: การจัดทำระบบ ทะเบียน หรือ ฐานข้อมูล โบราณวัตถุ	: แบบทะเบียน โบราณวัตถุ
	4.3 การดูแลรักษาโบราณวัตถุ	: การตรวจสอบ ดูแล รักษา และดูแล สงวนรักษา โบราณวัตถุระดับ เบื้องต้น	: เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ ท้องถิ่น
	4.4 การศึกษาโบราณวัตถุและ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ โบราณวัตถุ	: ให้การสนับสนุน การศึกษา โบราณวัตถุและ เผยแพร่ความรู้จาก การศึกษา	: เครื่องคอมพิวเตอร์

ภารกิจ	กิจกรรม	วิธีการ	บุคลากร / วัสดุอุปกรณ์
5. การจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์และ หอจดหมายเหตุ ท้องถิ่น	5.1 จัดแสดงสิ่งของต่างๆ อัน เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ มนุษย์และสิ่งแวดล้อมของ มนุษย์ในท้องถิ่น	: ออกแบบตู้จัดแสดง และแท่นฐานรองรับ วัตถุและสิ่งของ ต่างๆ ที่จะจัดแสดง	: เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น
	5.2 จัดทำระบบทะเบียนและ ฐานข้อมูลของสิ่งของ ที่จัดแสดง รวมทั้ง โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งวัฒนธรรม ท้องถิ่น	: จัดทำระบบทะเบียน และฐานข้อมูลของ สิ่งของที่จัดแสดง รวมทั้งทะเบียน โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ แหล่งวัฒนธรรม ท้องถิ่น	: เครื่องคอมพิวเตอร์ ครุภัณฑ์สามัญประจำ สำนักงาน
	5.3 เผยแพร่เรื่องราวและความรู้ เกี่ยวกับสิ่งของที่จัดแสดง	: จัดทำภาพและคำ บรรยายความรู้ เกี่ยวกับสิ่งของที่จัด แสดง	
	5.4 ส่งเสริมและสนับสนุน การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เกี่ยวกับสิ่งของที่จัดแสดง ในพิพิธภัณฑ์ ประวัติความ เป็นมาของท้องถิ่น และ การเผยแพร่ความรู้ใน รูปแบบต่างๆ	: ส่งเสริมและ สนับสนุนการจัดทำ สื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อเผยแพร่เรื่องราว เกี่ยวกับสิ่งของที่จัด แสดงในพิพิธภัณฑ์	

### 3.2 มาตรฐานในการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการพิพิธภัณฑสถานและ จดหมายเหตุประจำท้องถิ่น

การกำหนดมาตรฐานในการดูแลโบราณสถาน โบราณวัตถุ การจัดการพิพิธภัณฑสถานและ  
จดหมายเหตุประจำท้องถิ่น จำเป็นต้องคำนึงถึงภารกิจที่องค์กรสามารถทำได้ ภายใต้ข้อกำหนดของ  
กฎหมายและระเบียบที่กรมศิลปากร ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ตามกฎหมายได้กำหนดไว้

นอกจากนี้ การดำเนินการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับภารกิจด้านการปกป้อง คุ้มครอง ดูแล  
รักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการดูแลพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น  
ทุกกิจกรรม ในทุกมาตรฐานนั้น ควรมีแนวทางดำเนินการ เป็นขั้นตอน ดังนี้

1. จัดทำแผนปฏิบัติงาน/โครงการร่วมกับกรมศิลปากร โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน  
การจัดทำแผนด้วย
  2. ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้
  3. ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานตามกิจกรรม
  4. นำผลการดำเนินการมาปรับปรุง หรือพัฒนาเพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป
- ทั้งนี้ การดำเนินการกิจกรรมด้านการปกป้อง คุ้มครอง ดูแลรักษาโบราณสถาน  
โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการดูแลพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่นนั้น ควรดำเนินการ  
ใน 4 มาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอนและภารกิจที่สามารถปฏิบัติได้ภายใต้  
การกำกับดูแล การให้คำแนะนำ และเป็นไปตามกฎระเบียบของกรมศิลปากร ดังนี้

#### 3.2.1 ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจ

การดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการพิพิธภัณฑสถานและ  
จดหมายเหตุประจำท้องถิ่น เป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชนจึงจะเป็นไป  
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิผล ซึ่งจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกฝ่ายมีความ  
เข้าใจในความสำคัญและประโยชน์ของมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ การสร้างความรู้ความเข้าใจ  
จึงเป็นสิ่งจำเป็นและต้องดำเนินการอย่างถูกต้องเหมาะสมในแต่ละท้องถิ่น

ทั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจต้องดำเนินการ และริเริ่มการปฏิบัติงานด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น มาตรฐานนี้จึงมีจุดมุ่งหมายให้มีกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาให้เป็นทรัพยากรบุคคลด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น และสามารถเผยแพร่ความรู้ที่จำเป็นได้ต่อไป

ตัวอย่างกิจกรรมพื้นฐานสำหรับให้ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการ ได้แก่ การจัดบรรยาย อบรม สัมมนา หัวข้อที่เกี่ยวข้อง เช่น

- ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น
- ความรู้เรื่องโบราณสถานแห่งต่างๆ ของท้องถิ่น
- วิธีการดูแลรักษาโบราณวัตถุ-โบราณสถานของท้องถิ่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น หรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในองค์กรและประชาชนทั่วไปได้ด้วย ซึ่งกิจกรรมสำหรับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ หรือใช้ประโยชน์ ได้แก่

- การจัดทำแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น ศูนย์ข้อมูลโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น และเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การจัดทำสื่อเพื่อการศึกษาและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน และประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น เช่น หนังสือ วีดิทัศน์ การเผยแพร่ทางวิทยุ (วิทยุชุมชน) หอกระจายข่าว โทรทัศน์ การจัดทำเว็บไซต์ เป็นต้น

### 3.2.2 ด้านการปฏิบัติ

การปฏิบัติงานด้านการปกป้อง คุ้มครอง ดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการดูแลพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น นอกจากต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจแล้ว ยังควรดำเนินการโดยบุคลากรที่มีประสบการณ์ เพื่อที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการได้ทันทั่วทั้ง มาตรฐานด้านการ

ปฏิบัติจึงเป็นมาตรฐานที่เน้นด้านการพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถปฏิบัติ หรือสามารถจัดหาผู้ปฏิบัติที่เหมาะสมกับกิจกรรมด้านการปกป้อง ค้ำครอง ดูแลรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการดูแลพิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น

ตัวอย่างกิจกรรมพื้นฐานด้านการปฏิบัติ ได้แก่

- โครงการ / กิจกรรมการรักษาความสะอาดโบราณสถาน หรือกิจกรรมการป้องกันความเสียหายแก่โบราณสถาน เช่น
  1. โครงการตากถาง กำจัดและควบคุมวัชพืชในโบราณสถาน
  2. โครงการกำจัดสิ่งกีดขวางในโบราณสถาน
- โครงการ / กิจกรรม อนุรักษ์ / ปกป้องค้ำครอง / รักษาความปลอดภัยโบราณสถาน และการจัดทำโครงการ / กิจกรรมเพื่อการดูแลรักษาโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง เช่น
  1. โครงการดูแลรักษาโบราณสถานในท้องถิ่น
  2. โครงการสำรวจสภาพและปัญหาโบราณสถาน
  3. โครงการสำรวจสภาพและปัญหาแวดล้อมของโบราณสถาน
  4. โครงการเสริมความมั่นคงให้กับโบราณสถาน

### 3.2.3 ด้านการเผยแพร่

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจะสำเร็จได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคมวงกว้าง ทั้งที่เป็นองค์กร และตัวบุคคล รวมทั้งจากภาครัฐและเอกชน ความร่วมมือเช่นนี้จะเกิดได้เมื่อทุกฝ่ายดังกล่าวมีความเข้าใจและตระหนักว่าตนมีหน้าที่อนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไว้ให้คนรุ่นต่อไปสามารถใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อส่วนรวมได้ การเผยแพร่ความรู้หรือสนับสนุนการเผยแพร่ความรู้ จึงเป็นสิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ต้องทำและร่วมมือกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักดังกล่าวแก่สาธารณชนทั่วไป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปได้โดยการจัดกิจกรรมให้ความรู้ เช่น

- โครงการ/กิจกรรม จัดทำ หรือสนับสนุนการจัดทำ หรือการปรับปรุง ป้ายสื่อความหมายโบราณสถานในท้องถิ่น

- โครงการ / กิจกรรมการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ / สื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานในท้องถิ่น
- โครงการ / กิจกรรมการจัดโครงการ / การเสวนา หรือประชุม หรือสัมมนา โดยให้ประชาชนท้องถิ่นและประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมเสนอความเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การดูแลรักษาโบราณสถานในท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น โบราณสถานแต่ละแห่งในท้องถิ่น ฯลฯ
- โครงการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างท้องถิ่น ในด้านการดูแลโบราณสถาน
- โครงการสร้างเครือข่ายฐานข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูล ด้านการดูแลรักษาโบราณสถานระหว่างท้องถิ่น
- โครงการสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นศึกษา

#### 3.2.4 ด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการ นับเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินการภารกิจต่างๆ ของทุกองค์กร รวมทั้งในด้านการดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่บริหารจัดการงานด้านนี้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น จะสามารถนำไปสู่การได้รับประโยชน์อย่างยั่งยืนจากมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้

การบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรมประเภทต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ควรเน้นกิจกรรมสำหรับการปรับปรุงโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี พิพิธภัณฑสถานและจดหมายเหตุประจำท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมสำหรับการสร้างเครือข่ายของแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นระดับต่างๆ ตั้งแต่ ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ระดับภาค จนถึงระดับประเทศ ตัวอย่างกิจกรรม ได้แก่

- การจัดทำแผนแม่บทโบราณสถานแต่ละแห่ง
- การจัดทำแหล่งเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นที่โบราณสถานตั้งอยู่

- การจัดเจ้าหน้าที่/อาสาสมัครเฝ้าระวังและประชาสัมพันธ์โบราณสถาน / แหล่งโบราณคดี / โบราณวัตถุในท้องถิ่น
- การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือหอจดหมายเหตุประจำท้องถิ่น
- การส่งเสริมการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
- การจัดทำแผนที่แหล่งโบราณคดี
- การจัดตั้งกลุ่ม/ชมรม เพื่อการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น